

TOPONÍMIA HISTÒRICA DE SANTA POLA

Antoni MAS i MIRALLES

La present comunicació volia, en un projecte inicial, realitzar un inventari toponímic del terme municipal de Santa Pola. Però, una vegada fet, aquest inventari resultà quantitativament molt extens —més de 500 topònims. A més, d'aquest ampli recull, prompte es traslluiren dos grups ben diferenciats:

- a) D'una banda, un conjunt força nombrós de topònims que, la major part, eren antroponímic: noms, cognoms i malnoms dels propietaris que a partir del present segle van comprar la major part de les terres que formen avui el nostre terme, els límits del qual es van fixar recentment, el 1945.
- b) D'altra banda, un segon conjunt de topònims majors i menors, gairebé descriptius tots. Molts d'aquests són avui inèdits i desconeguts. A més a més, aquests topònims ens han servit, en aquest treball, per a aportar una petita ajuda d'aclariment sobre alguns punts de la història local.

D'avant d'aquesta —diguem-ne— dicotomia, em vaig decidir finalment per dedicar aquest treball a l'estudi del segon grup. Ha estat doncs, un estudi d'un conjunt de 140 topònims recollits a partir dels mapes, plànols topogràfics, actes, llibres, publicacions i altres materials d'una limitada bibliografia, la que pot donar un poble com Santa Pola.

Haig de dir també que aquesta elecció suposa en primer lloc l'establiment d'una línia divisòria entre tots dos grups esmentats. Aquesta línia —tan arbitrària com qualsevol altra— va ser la data de 1900, data on sospite s'encetà el procés substitutori dels topònims descriptius pels antroponímic —canvi que només afectà, òbviament, la toponímia menor. Tots els topònims, doncs, d'aquest treball són anteriors al present segle, i, per això, haig d'excusar el títol del treball: Toponímia històrica del terme municipal de Santa Pola.

Després, a partir d'aquest recull he estudiat cada topònim: he intentat datar-lo, documentar-lo —dins del que permetia la bibliografia—, situar-lo geogràficament i relacionar-lo després amb el marc històric local, i, a més, si ho permetia el topònim, se'n realitza el corresponent estudi lingüístic¹.

(1) El terme municipal de Santa Pola forma part del Baix Vinalopó, comarca costanenca al sud del País Valencià, la comarca de parla catalana més meridional dels nostres Països, i que junt amb Guardamar configura la frontera lingüística pel sud.

El terme, de 58 km², abraça pel nord tota l'extensió del promontori que forma el cap de Santa Pola, gran plataforma de calisses miocèniques —una mena de dom-illa— que des d'una altura de 142 m junt a la mar, s'inclina

cap a ponent amb un suau declivi. I pel sud, tot el terreny d'aiguamolls, carrissals i les actuals salines, zona que comprenia en segles passats l'albufera i la desembocadura natural del riu Vinalopó.

D'altra banda, la població se situa entre el cap i la zona salobrenca i pantanosa; en l'únic espai pla que deixa la rocosa serra del Cap per la seua vessant meridional i els saladars que envolten les salines. Població vora mar, que domina tota la badia de Santa Pola, extens espai costaner que s'allarga des de la desembocadura del riu Segura fins el mateix cap.

Per l'aridesa del terreny, la població es troba comunicada sols per dues carreteres. Una és la carretera comarcal Asp-Santa Pola, que creua de llevant a ponent el terme i que ens posa en contacte amb la capital comarcal: Elx. L'altra, que creua de nord a sud el terme, és la carretera nacional N-332 Alacant-Cartagena.

El contacte històric de la nostra població amb la mar ha possibilitat al llarg dels segles, que siga la pesca la principal activitat econòmica. Amb aquesta activitat pesquera assolirem, durant la dècada seixanta i setanta, el port amb la major flota pesquera dels Països Catalans. D'altra banda, la nova repoblació del segle XVIII, engegà un cert conreu de secà i una petita ramaderia ovina, tasques ambdues pràcticament desaparegudes avui. També podem assenyalar altres activitats desenvolupades fa segles, com el recull de la barrella per a fabricar sabó i la confecció del filet amb l'espert, activitats que compartim amb la resta de la comarca. A mitjan segle passat, el trasllat de la duana d'Alacant al nostre port proporcionà una altra activitat econòmica: el comerç marítim de cabotatge, que desaparegué en encetar-se el present segle. Més recentment, des de principis de segle, l'activitat salinera ha aparegut en l'escena econòmica local. I durant els darrers anys, el turisme estiuec ha irromput molt fortament, fins i tot amb possibilitats d'arraconar la pesca com a segon component de l'economia santapolera.

Després de repoblaments i despoblaments d'aquestes terres al llarg dels segles, l'actual població és fruit de la repoblació —segurament elxana— que s'inicià a mitjan segle XVIII. Les primeres dades que ens ofereix la informació històrica són de 134 habitants l'any 1750, al marge de la població militar del castell. Després l'augment de la població segueix un ritme normal: 870 el 1794 i 4.383 el 1887; augment que es capgirà a principis de segle, ja que, com a conseqüència de la pèrdua de la condició comercial del port, la població es reduí a 3.840. Després de la Guerra Civil, la xifra tornà a augmentar en 5.800 el 1950, 6.400 el 1960, i a partir de la data el creixement esdevindrà considerable amb 9.200 el 1970, fins arribar als 14.000 habitants de l'actualitat. Malgrat aquesta darrera xifra, hem d'afegir també la xifra de la població flotant, que en època d'estiu arriba a límits desorbitats de 150.000 ó 200.000 habitants, segons les fonts.

Avui tenim ja notícies de l'existència de pobladors per aquests indrets des de vora l'any 3000 a. de J.C., és a dir, sobre l'època de transició del Neolític a l'Eneolític. Aquestes dades les confirmen les troballes, en la cova dels Freres o de les Aranyes, d'una pintura parietal —d'un cavall concretament— i un conjunt de materials ceràmics que R. Ramos ha investigat i datat.

També les excavacions arqueològiques, realitzades darrerament, ens confirmen la presència dels fbers a les nostres terres. Sobre aquests pobladors, s'estudia actualment el topònim Alona, que tants mals de caps ha provocat als estudiosos, i que actualment E. Llobregat el situa en el nostre poble.

És l'època romana, un període d'esplendor per a aquestes terres, i això ho palesa ben bé, no sols la bibliografia, sinó també la importància de les troballes arqueològiques. La construcció d'un port, el Portus Il·licitanus, per on passava tot el comerç que produïa la colònia immune d'Elx, serví per establir-hi una població. Població que esdevindrà cristiana més tard i que creà el topònim Santa Pola, a partir d'una llegenda, segons la qual Sant Pau predicà per aquestes terres.

D'altra banda, un aljub —possiblement d'època romana— que recollia l'aigua on s'ubicava l'antiga ciutat romana, serà un element toponímic que perviurà una bona pila de segles. Aquest aljub, ja s'utilitzava antroponímicament amb els àrabs, puix el geògraf de finals del segle XII Mahomad-Ben-Abdebrhaman, natural del lloc, era anomenat l'Aljibi, és a dir, de l'Aljub.

Però al marge d'aquest famós personatge, altres topònims i no troballes arqueològiques, confirmen la presència de població àrab que des de les costes magrebins s'introduí a la península i desembarcà per aquest port.

L'aljub de què parlàvem abans donarà nom al Cap i després al Port del Cap de l'Aljub. Port que seguirà, amb la repoblació catalana, servint al tràfic marítim d'Elx. Tot i la repoblació catalana amb l'arribada de Jaume I el 1265, potènciament, però, depenien de la Corona castellana, a causa del tractat d'Almirra signat pel nostre rei i el seu gendre, Alfons el Savi. No serà, doncs, fins el 1304, amb el tractat de Torroella, que ens integrem definitivament al Regne de València.

TOPONÍMIA HISTÒRICA DE SANTA POLA

ALACANT, Camí a.— Apareix a E-1812, amb dues denominacions: Camí a Alacant (camí carreter que anava per la serra seguint, més o menys, l'actual traçat de la carretera d'Alacant), i el Camí a Alacant (aquest anava per la costa, vorejant tot el cap).

ALACANT, Carrer.— A-1812. Possiblement s'anomenà així perquè en aquest plànol és el carrer més al nord del petit casc urbà, o perquè aquest enllaçava amb el camí a Alacant. Avui manté el mateix nom.

ALBUFERA, Casa de l'.— Casa que és a la mateixa gola de l'albufera. Avui el topònim encara perviu².

ALBUFERA, Gola.— També rep el nom genèric de la Gola. És anomenada així en una proposta que fa Santa Pola el 1851 per a marcar-hi el límit: «Fijaron su línea divisoria en la orilla del mar entre el cargadero de los melones y la Gola de la Albufera...» (P. Ibarra, p. 29).

ALBUFERA, Torre de l'.— Torre vigia del segle XVI. Emplaçada enmig de l'albufera³.

ALGA, Cala.— Aquesta cala que apareix al plànol C-1766, sembla ser l'actual cala de la Mare de Déu, avui límit per la costa, entre els termes municipals d'Elx i Santa Pola.

ALGAIBE, Barranc.— Topònim que apareix al mapa que realitzà Figueras Pacheco (L). Anomena així al barranc de l'Aljub (vid.)⁴.

La població per aquestes costes, no podia ser estable, ja que las incursions berberisques sovintejaven per aleshores. I per aquesta causa es construí una torre vigia el 1337, en primer lloc, i després, el marquès Bernardino de Cárdenas omplí la franja costanera d'altres torres vigies. I uns anys més tard manà bastir la fortalesa del Castell, nucli de la població posterior i edifici simbòlic del nucli urbà.

La nostra comarca, que fins el 1470 es trobava en mans reials, passà en la data a possessió de senyoria. Els reis Catòlics regalaren el marquesat d'Elx a Diego de Cárdenas, en recompensa per la tasca realitzada a favor del casament entre Isabel i Ferran. Dos segles més tard, és el duc d'Arcos el nou propietari senyorial, possessió que es prolongarà fins el 1851, data en la qual el comte d'Altamira, vengué tot el seu patrimoni i per tant passà a propietat particular.

El segle XVIII, és un segle cabdal en la nostra història local. L'acta de naixement de l'actual població porta la data de mitjan segle XVIII. En els inventaris del marquès d'Elx de 1739, l'única població existent era la militar que estava a càrrec del Castell. Uns anys més tard començaren a edificar-se cases al voltant de la fortalesa. Per aquells anys, el 1748, el marquès d'Astorga entregà el castell al poder reial, i fou el rei Carles III, qui realitzà algunes obres per a adequar-lo al nou ús.

D'altra banda, l'origen dels nous repobladors, que s'hi instal·laren tenint el refugi del castell, sembla estar clar. El segle XVIII, fou a Elx de contínues revoltes socials, rebel·lions que palesaven la situació de penúria econòmica d'alguns il·licitans. Aleshores, molts d'aquests revoltats fugiren cap a Santa Pola, lloc on, a més a més, podien aconseguir lliurement barrella als Saladars, i podien caçar a la Serra i pescar a l'Albufera o a la mar, i així es podien assegurar la subsistència.

Aquesta nova població començà el 1812 un llarg procés per a assolir l'autonomia municipal. Així, el 1838 s'aconseguí ajuntament propi. Més tard, el 1877, amb un intent d'accelerar el procés, el rei Alfons XII donava a Santa Pola el títol de vila. No obstant això, la lluita per la desmembració del terme municipal s'allargà, entre nombroses propostes i contrapropostes d'ambdues parts, fins el 1944, data a partir de la qual se'ns delimita el terme municipal de Santa Pola.

- (2) Elx volia el 1889, marcar en aquest punt el límit del terme amb Santa Pola: «Tomando por punto de partida por el mar (...) al camino que conduce a la Casa de la Albufera...» (P. Ibarra, p. 58).
- (3) Forma part del conjunt de totes les torres del terme municipal de Santa Pola i del País Valencià, manades a construir per Bernardino de Cárdenas el 1552 amb l'objectiu d'avisar a la població en cas de l'aparició d'alguna nau berberisca. (vid. Torre Tamarit).
- (4) Sembla que podria tractar-se d'un error de còpia: Algibe = Algaibe. Tanmateix el possible error no ha estat ni arbitrari ni fortuït, ja que si estudiem el topònim Algaibe —arabisme que significa «bosc o selva»—, podem comprovar com, efectivament, aquest barranc, com que està situat en la part de ponent de la Serra, és el més frondós, tant de pins com d'altra vegetació autóctona. Al costat d'aquest barranc s'ubicava la pinada, que desaparegué durant la guerra civil, i en la qual encara es trobava la casa de la Pinada.

ALJUB, Barranc.— És també al plànol L el barranc Algaibe. Tanmateix apareix com Aljub als plànols F-1750 i K-1859⁵.

ALJUB, Cap.— Es tracta del cap Al-Nadur en època àrab i l'actual cap de Santa Pola. Aquest topònim el tenim documentat ja en el segle XIII⁶.

ALJUB, Carrer.— A-1812.

ALJUB, Punta.— Punta que forma el cap del mateix nom, a sota mateixa de la torre vigia de la Talaiola. (D-1876)

AL-NADUR, Cap.— Nom del cap de Santa Pola en època àrab⁷.

ALONA⁸.

ÀNGEL DE LA GUÀRDIA, Carrer.— A-1812, Avui carrer de l'Àngel.

ANTINA, Carrer l'.— B-1863. Carrer que encara amb la platja del mateix nom.

ANTINA, Platja.— Nom de la platja que possiblement es formà el segle passat arran de la construcció del moll el 1844. Rep aquest nom pels nombrosos alguers o també antines, que hi ha per tota la badia. Avui platja de Llevant o d'Ones.

BAIA BAIXA, Partida.— Partida d'Elx inclosa actualment al terme de Santa Pola⁹.

BALSARS, Partida.— Partida d'Elx, annexionada a Santa Pola actualment.

BARTOLET, Casa.— Aquesta casa apareix al plànol H-1900 per la carretera d'Elx.

BARRIO, Faeneta del.— Finca propietat dels Múrtula, família adinerada del segle passat¹⁰.

BRAC DEL PORT, Salines¹¹.

- (5) Sembla ben lògic la construcció d'un gran aljub en aquest mateix barranc, ja que es tracta segurament del barranc més llarg i que més aigua replega de tota la Serra. Sembla ja confirmat que és aquest aljub, possiblement d'època romana, el que donarà nom als topònims del Cap de l'Aljub i més tard del Port del Cap de l'Aljub.
- (6) El cap prendria el nom del famós aljub, com també ho assenyala G. Escolano el 1610: «Descríbise hoy día en aquel puerto, a tiro de arcabuz del castillo de Santa Pola, un grande algibe (de quien tomó el nombre el cabo o promontorio que se carea con la isla) donde estaba sita la ciudad». D'aquest gran aljub ens parla Ibarra Manzoni el segle passat i l'emplaça exactament a la faeneta del Barrio: «en la qual aun subsiste el renombrado Algibe que en un tiempo dió nombre al cabo» (Ibarra, p. 269). En aquesta mateixa faeneta desemboca el barranc del mateix nom, de la mateixa manera passaria amb les muntanyes, que envolten el barranc, i que s'anomenen també de l'Aljub. Cal dir, que per aquesta mateixa faeneta se situava l'antic Portus Il-llicitanus, i per tant podríem suposar que aquest aljub fou construït en època romana. Al plànol F-1750 apareix aquest topònim junt al del Cap de Santa Pola.
- (7) El geògraf del segle XII, Al-Idrisi, el cita així quan referint-se a Tabarca diu: «Està enfrente del Cabo de Al-Nadur...» (M. J. Sánchez, p. 27). Al-Nadur significa «el mirador», i era per a ells un punt estratègic, ja que des d'aquest promontori podien vigilar tota la zona del Camp d'Alacant, el Baix Vinalopó i part del Camp d'Oriola.
- (8) Topònim d'origen grec, significa 'la que brilla, la que rellueix'. Ha estat des de fa segles un topònim força conflictiu per als historiadors, ja que no sabien situar-lo i hom l'emplaçava a indrets com Alacant, Benidorm o Guardamar. En les fonts clàssiques, hi apareix citat per Artemidor, Estrabó, Mela, Ptolomeu i Esteve de Bizanci entre altres. i situen aquesta població fbera en el trajecte de la Via Augusta quan passa pel Sinus Illicitanus. Darrerament ha estat el professor E. Llobregat qui, amb la investigació de l'Andnim de Ravenna, i les troballes arqueològiques ibèriques, ha ubicat aquest poblat a Santa Pola.
- (9) El nostre municipi ja la demanava en una proposta que feu el 1886: «...que los referidos comisionados de Santa Pola se propuso que las partidas que debía y les correspondían anexionarse eran las de Baya Baja, Balsares, Valverde Bajo,....» (P. Ibarra, p. 45).
- (10) En aquestes terres, que es troben sobre l'antiga ciutat romana, s'hi realitzaren importants excavacions arqueològiques durant el segle passat. Ibarra Manzoni descrivint els límits d'aquestes excavacions diu: «...en toda la parte ocupada por el moderno cementerio, en la inmediata hacienda, denominada el Barrio, y en todas las tierras circunvecinas...» (Ibarra, p. 269).
- (11) Aquestes salines començaren la seua producció el 1897, data de la qual tenim notícia per l'autorització que atorga Obres Públiques per a: «...construir un embarcadero en la playa de Santa Pola, destinado al servicio de las Salinas.» (P. Ibarra, p. 59). Possiblement, les salines prengueren el nom del mateix paratge on es troben, o almenys aquesta és la interpretació de la lectura que fem d'un document del 1904: «...el Sr. Segura dijo: Que después de establecidas las Salinas en el Bras del Port propiedad (la finca) de dicho Señor...» (P. Ibarra, p. 59).

BRISON, Casa.— Casa que trobem a la partida dels Balsars en un dels padrons de l'arxiu de Santa Maria d'Elx de 1738. Avui encara perdura el topònim.

BUCHIDOR, Rambla al.— E-1812. Nom del paratge on desemboca aquesta rambla. Aquest topònim es conserva avui en la forma de Botxiot¹².

CALVARI Ermita del.— D-1876. Nom de l'ermita i per extensió del tossalet emplaçat al nord de la població.

CALVARI, Carrer.— B-1863. Avui amb el mateix nom.

CAP DE L'ALJUB, Torre del.— Primera torre vigia de la costa de Santa Pola, construïda el 1337¹³.

CAP DE SANTA POLA, Cala del.— K-1859.

CAP DE SANTA POLA, Serra.— És anomenada així al plànol K-1859. Vid. Serra de Santa Pola.

CARREGADORS DE MELONS.— Relacionem aquest carregador amb un dels mollets de ferro o fusta que hi havia a la platja del Tamarit. Serviria per a carregar la fruita del camp d'Elx i de l'horta d'Oriola, i després portar-la, amb les barcases, als vaixells fondejats a l'ancreatge del Tamarit¹⁴.

CARRETERS, Carrer.— B-1863, avui amb el mateix nom.

CASTELL.— Fortalesa situada al nucli de la població. Fou bastida el 1557 per encàrrec de Bernardino de Cárdenas, duc i senyor d'aquestes terres, per a protegir la costa del perill que representava les incursions, i amb la intenció també de crear una població, fet que no es produí fins dos segles més tard¹⁵.

CASTELL, Carrer del.— A-1812. Carrer situat a la part nord del mateix castell. Avui Carrer del degà Llópez.

CASTELL, Plaça del.— B-1863. Es tracta del pati d'armes del mateix castell, i recentment anomenada plaça de Bernardino de Cárdenas, nom del duc que el manà construir.

CATALANET, Faeneta del.— Antropònim, diminutiu del cognom Català, propietari de la faeneta. Avui nom del paratge del cap de Santa Pola, on se situa la finca¹⁶.

CEVADAS, Assarb.— Sembla l'assarb més antic, ja que al plànol F-1750 és l'únic que hi apareix¹⁷.

CODO, Carrer del.— B-1863. Avui amb el mateix nom.

COLOMER, Carrer.— A-1812.

COLOMÍ, Carrer.— A-1812.

-
- (12) Ens aventem a relacionar el topònim amb el mot *botxí*, i per tant, considerar aquest paratge com el lloc on actuava aquest. Cal tenir també en compte el caràcter militar que mantingué el castell de Santa Pola fins mitjan segle XVIII, així com a presó que en feu el duc d'Elx en aqueixos segles.
- (13) Apareix a diversos documents, entre els quals, un del 1452 comenta el pagament dels obrers de la torre: «...que així com a obrer del cortijo de la torre del cap del aljub de la vila de elig, me avets dats e pagats...» (A. Ibarra, p. 276). Segons alguna informació, aquesta torre estaria ubicada en un dels angles del Castell.
- (14) Aquest topònim el tenim documentat el 1851 com un punt del límit del terme: «Fijaron su línea divisoria en la orilla del mar entre el cargadero de los melones y la Gola de la albufera...» (P. Ibarra, p. 29).
- (15) El marquès d'Astorga el cedí al rei Carles III el 1786, data en la qual es realitzaren algunes obres, com l'obertura de la portada principal. El segle XIX perdé totes les funcions militars que complia, i per tant, el 1855 l'exèrcit ordenà la seua demolició, esdeveniment que no es produí gràcies a la intervenció de l'ajuntament, que el demanà a la Corona per a instal·lar-hi les seues dependències municipals.
- (16) En tenim referència per una informació periodística, en la qual l'autor de sarsueles José Dicenta, hi passava l'estiu de 1900. (E.P.D.E.).
- (17) Possiblement, el nom ve donat perquè aquest assarb creuava els camps conreats de civada, cereal de forta implantació per l'horta d'Oriola i d'Elx en segles anteriors.

COVETES, Rambla a les.— El trobem al plànol E-1812 i després al K-1859. Avui és el conegut barranc de Catarra¹⁸.

CREU, Carrer de la.— A-1812. Segurament dels primers carrers del nucli urbà, del qual forma l'eix nord. Avui amb el mateix nom¹⁹.

DESTACAT, Escull.— Talassònim²⁰.

DUC, Assarb del²¹.

ELX, Albufera d'.— E-1766 i D-1876. Abans era al terme d'Elx. Aquesta albufera replegava l'aigua del riu Vinalopó i l'aigua dels assarbs²².

ELX, Camí a.— Apareix als plànols F-1750 i E-1812 amb diferents trajectes²³.

ELX, Carrer d'.— A-1812. Al plànol E-1812 és el carrer més al sud del petit nucli, i per tant el més pròxim a la mar²⁴.

ELX, Pinar d'.— Així apareix anomenat en C-1766 el pinar que hi ha a la serra de Santa Pola²⁵.

ESCALETA, Torre de l'.— Torre vigia del segle XVI, construïda per ordre de Bernardino de Cárdenas²⁶.

ESGLÉSIA, Carrer de l'.— B-1863²⁷.

ESPART, Punta l'.— I-1723 i D-1876. Aquest topònim —avui perdut— estava situat enfront del barranc Coca. En aquest lloc, s'hi amerava l'esparg, amb el qual després s'elaborava el filet. Aquesta producció del filet era una activitat important en l'economia comarcal.

FAR, Carrer del.— B-1863. Carrer que enllaçava, per la part de llevant de la població, amb el camí al cap, on es troba el far. Avui carrer Margarida Bascuiana.

FONDO, Barranc.— E-1812 i D-1876. Aquest és el nom que manté encara el barranc. Sembla que podria tractar-se del barranc Guardia al plànol C-1766.

(18) El topònim ens descriu l'existència de nombroses covetes (cova del Juano, cova la Figuera, etc) per tota la serra, a causa del caràcter calcari del territori.

(19) Ens aventurem aquí a suposar que aquest carrer, que naix a les portes del Castell i s'enfila cap al nord, faria creu amb tots els altres carrers perpendiculars que apareixien.

(20) El descriu Bayo al seu Derrotero de la següent manera: «A 4'5 cables del cabo (de Santa Pola) y al S. 90 E. del faro hay una piedra con 5m. '9 de agua encima, llamado Cabezo Destacado.» (L. Bayo, p. 284). Tanmateix, al plànol D-1876, aquest apareix escrit en minúscules, fet que ens pot fer pensar que en realitat es tracta més aïna d'un adjectiu de l'escull.

(21) Segurament, l'assarb rep aquest nom perquè fou el duc d'Elx qui manà la seua construcció el segle XVIII, ja que el duc es proposà assecar tots els aiguamolls i saladers que existien a les seues terres, per a aconseguir més camps de conreu i també poder repoblar la zona.

(22) En segles anteriors proporcionava un bon peix, segons opinió de Martí de Viciana: «No lejos del Castillo tiene una Albufera en que se cria i toma el mas sabroso pescado de otras Albuferas del Reino».

(23) Per la informació recollida, aquest camins sempre es trobaven en pèssimes condicions per al trànsit, ja que havien de creuar tota la zona de Saladers.

(24) Avui ha esdevingut un dels eixos principals del casc urbà, ja que enfronta amb el Castell, centre del poble, i és el carrer d'entrada a la població. D'altra banda, enllaçava amb els camins d'Elx.

(25) Aquests frondós pinar fou alienat pel marquès d'Elx el 1748. Aquest rebia uns diners pel consum de llenya que feien els particulars i també la Reial Armada. A causa d'aquesta incontrolada tala de pins, esdevingué un paratge àrid i desolat, tal i com ho denunciava ja el Consell d'Elx en un informe amb data de 1873.

(26) La cita Gaspar Escolano el 1610: «Desde Castillo de Santa Pola corre cosa de media legua hasta la torre de las Caletas...»

TORRE DE LAS CALERAS (C-1766)

TORRE DE LAS CALETAS

TORRE D'ENMIG (P. Ibarra, p. 22).

(27) Avui amb el mateix nom, en aquest carrer es trobava per aquells anys un magatzem que, de forma provisional i avui definitiva, servia d'església. Avui la parròquia de la Mare de Déu de l'Assumpció.

GADITANA, Torre.— F-1750, apareix al plànol junt amb altres edificacions i al costat d'un dels camins a Elx, per la qual cosa pensem que es tracta de les actuals Torres de Gaitán²⁸.

GAITÁN, Torres de.— G-1815 entre altres. Aquesta venta serveix avui de límit amb el terme d'Elx. En alguna documentació apareix com Gaytán. I no descartem que es pugui tractar d'un antropònim.

GARRAFEROS, Cala de los²⁹.

GLORIETA.— Nom que popularment ha rebut la plaça central del poble³⁰.

GOLA, La.— D-1877, també anomenada gola de l'Albufera (vid).

GOLA, Camí fins la.— E-1812. Camí que partia del poble cap a l'albufera.

GUARDAMAR, Camí a.— E-1812. Camí que a partir del camí a Elx enfilava cap al sud³¹.

GUARDIA, Barranc de la.— Apareix documentat a C-1766³².

HORT, Carrer de l'.— B-1863.

LLARC, Casa del³³.

LLOC NOU.— També Lloc Nou de Santa Pola. El trobem documentat des del segle XVI fins al XIX³⁴.

LLOC NOU, Ancoratge del.— Era anomenada així tota la zona d'ancoratge que abraçava tota la badia. S'hi inclou tant l'ancoratge del Tamarit com el de Santa Pola³⁵.

MAGATZEM, Carrer de la.— A-1812.

MAR, Carrer.— A-1812³⁶.

MAR, Platja del.— Denominació que rep la platja, segurament la de ponent, —avui Platja Llissa—

- (28) Al marge d'aquesta situació al plànol, raons lingüístiques ens farien també relacionar aquests dos noms. Per una banda, la pèrdua de la —d— intervocàlica, i d'altra, una estranya pèrdua de la vocal postònica final, ens confirmaria la derivació al topònim actual de Gaitan.
- (29) Aquesta cala la trobem citada per Pascual Madoz: «De Santa Pola a la torre de agua-Amarga se cuentan seis millas, y las calas siguientes: de los Garraferos...» Per la imprecisió del text a l'hora de situar-lo, no descartaríem que es trobés fora del nostre terme.
- (30) Aquesta plaça és posterior a la plaça Major —als plànols de 1812 no hi apareix. Sempre ha anat prenent el nom del cap d'estat de torn. Tanmateix el poble ja l'anomenava Glorieta des del segle passat, segons ens ho confirma una informació periodística local de 1894: «El último domingo en la noche hubo música en la Glorietta...» (EDDSP).
- (31) No podem confirmar si aquest camí creuava l'albufera, i per tant aniria per l'actual carretera N-332, o anava per més amunt de l'albufera.
- (32) La imprecisió d'aquest plànol ens fa difícil precisar si es tracta de l'actual barranc de Coca o del barranc Fondo (vid.).
- (33) Ens és difícil assegurar que aquest topònim anomenat el 1845 quedaria avui dintre del terme de Santa Pola. Hem de pensar, però, que si l'Ajuntament d'Elx sempre proposava un terme molt més reduït que l'actual; avui hi quedaria inclòs. Feia de límit en una proposta de 1845: «Por poniente desde la costa principiando por frente mismo de la casa denominada del Llarc, y siguiendo por esta junto a la lengua de agua de la Albufera...» (P. Ibarra, p. 28).
- (34) Generalment rep aquest nom la població que es va fundar, a mitjan segle XVIII, a partir d'una repoblació elxana. Aquests, hi vingueren fugint d'Elx després d'haver participat en unes revoltes socials. El que fou el nuclí de la població actual, el descriu Tofiño de la següent manera: «Pegado al Castillo esta el Lugar Nuevo, cuya población se reduce a un centenar de casas mal distribuidas, cuyos moradores antiguamente se refugiaban de noche en el Castillo por temor de los argelinos...» (V. Tofiño, 98).
- (35) Les nombroses zones d'arena i d'alguers, més l'extensa badia que permet un bon refugi per als vents, feien possible aquesta existència d'ancoratges, indispensable per al cabotatge. Tofiño el descriu així: «El fondeadero del Lugar Nuevo, de tanto auxilio para los que trafican estos mares, comprende todo el espacio que hay entre el pueblo de Guardia Mar y el Cabo de Santa Pola...» (V. Tofiño, 98-99).
- (36) Podria ser aquest carrer, junt amb el del Moll, els primers que, a partir del segle passat, començaren a enfilarse des del carrer d'Elx cap a la mar. Avui és anomenat: Poeta Miguel Hernández.